

ДО БІОГРАФІЇ ПОЛЬСЬКОГО МАНДРІВНИКА КАРЛА КАЧКОВСЬКОГО

Наприкінці 1922 року Декретом ВЦВК СРСР від 11 листопада був введений загальногромадянський податок. Податок вводився для надання допомоги голодуючим, для боротьби з епідеміями, для поліпшення життя дітей, що перебували на державному утриманні. Податок стягувався зі всіх чоловіків від 17 до 60 років і зі всіх жінок від 17 до 55 років. Від податку звільнялися червоноармійці і міліція, що перебували на дійовій службі; учні державних установ; особи, які перебували на соціальному забезпеченні; жінки, що мали під своєю опікою дітей до 14 років або інших непрацездатних членів сім'ї, якщо вони самостійно вели господарство, а також домогосподарки, які обслуговували сім'ю з 5 і більше чоловік. У місцевостях, визнаних в 1921-1922 роках неврожайними і що обслуговувалися Центральною Комісією допомоги голодуючим населення сільської місцевості також звільнялося від податку [12, л.1]

Всі суми податків, що надходили по Криму, зараховувалися: в рахунок ЦКДопомголу – 50%; у держдоходи по кошторису Народного Комісаріату охорони здоров'я – 50% [11, л.36].

Основні і додаткові податки в 1921-1922 роках дали можливість голодуючому населенню отримати допомогу на те, що пережити голод і почати відновлювати своє господарство.

Джерела і література:

1. Декреты Советской власти. Т. IX. Июнь – июль 1920 г. – М., Госполитиздат. – 1978.
2. Політична історія України. XX століття. У 6-ти тт.. Редкол.: І.Ф.Курас (голова) та ін. – К. – Генеза. Т.3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) / Кер. С.В.Кульчицький. – 2003.
3. Государственный архив Автономной Республики Крым (ГААРК). – Ф. Р – 1888, оп. 1, д.№ 201.
4. Панчук М.И., Дибров С.С. 20-30-е: документы, факты, свидетельства. // Коммунист Украины. – 1990. - №4.
5. Кульчицкий С.В. Между двумя войнами. // Украинский исторический журнал. – 1991. - №2.
6. Мовчан Н.М. Голод 1921-1923 гг. на Украине. // Украинский исторический журнал. – 1990. - №10.
7. Сербин Р. Голод 1921-1923 и украинская пресса в Канаде. Украинско-канадский исследовательско-документационный центр. Институт украинской археографии Академии наук Украины. К., 1992.
8. ГААРК – Ф. Р – 151, оп. 1, д.№ 9.
9. ГААРК – Ф. Р – 151, оп. 1, д.№ 23.
10. ГААРК – Ф. Р – 1932, оп.1, д. №12.
11. ГААРК – Ф. Р – 1932, оп. 1, д.№ 84.
12. ГААРК – Ф. Р – 1188, оп. 3, д.№ 231.
13. ГААРК – Ф. Р – 1, оп. 1, д.№ 59.
14. Переверзев Б. 20 миллионов. Заметки о демографическом развитии в СССР в 1918-1939 гг. // Молодая гвардия. – 1989. - №7.

Громченко С.В.

УДК 930.1 + [94 (477.75) : 910.4 (=162.1) „17/19”]

ДО БІОГРАФІЇ ПОЛЬСЬКОГО МАНДРІВНИКА КАРЛА КАЧКОВСЬКОГО

Важливим корпусом джерел, що містять відомості про найважливіші сторінки історії Криму, і що, на жаль, недостатньо наразі використовуються джерелознавцями, є щоденники і записки мандрівників, спогади вояжерів та путівники. Своєї цінності ці твори не втратили й дотепер [1, с. 62–63]. І якщо вітчизняним «туристам» пощастило – більшість їхніх нотаток було видано за життя й перевидано зараз – то праці багатьох іноземних мандрівників до сьогодні залишаються своєрідною terra incognita. Це прикро, адже в більшості з них міститься вельми цікава інформація щодо тогочасної культури, або навіть зовсім унікальні описи пам'яток минулого, особливо тих, що донині не збереглися. Вивчення описів подорожей іноземців безумовно збагатить як історичну науку в цілому, так і краєзнавство окремих регіонів зокрема.

Одним із забутих мандрівників, який залишив по собі опис побуту і традицій побачених ним народів та пам'яток історії Криму, і чия кримознавча спадщина, а надто – біографія, довгий час залишалася поза увагою українських дослідників, був поляк Карл Качковський. На сьогоднішній день окремі сторінки щоденника мандрівника видано в Криму, проте комплексної біографії К. Качковського у вітчизняній історіографії немає.

Усі матеріали, що мають відношення до імені Карла Качковського, ми розділяємо на дві групи: до першої входять роботи, присвячені йому як лікареві, до другої – ті, що описують біографію К. Качковського як мандрівника, військового та громадського діяча. Всі вітчизняні праці, за виключенням однієї, належать до другої групи.

Вітчизняна дореволюційна історіографія представлена лише двома роботами: невеликою заміткою в збірнику «Русские врачи-писатели» [2, с. 169–170], та статтею у Російському біографічному словнику [3,

с. 581–582]. Радянська історіографія також не була особливо прихильною до Карла Качковського. Його ім'я згадувалося у контексті відносин Адама Міцкевича з Олександром Пушкіним [4, с. 437–438] та декабристами [5, с. 412, 445–461], а також діяльності засланих до Казахстану поляків [6]. Лише у сучасній Україні інтерес до К. Качковського відродився. Його спогади були перекладені російською [7], а сам перекладач та дослідник творчості мандрівника Володимир Навроцький опублікував низку статей, присвячених Карлу Качковському [8–11]. На жаль, автор цих розвідок не є фаховим істориком, отже його роботи не роблять наукового прориву у вивченні спадщини мандрівника. Слід згадати ще дві сучасні вітчизняні статті, в яких йдеться про К. Качковського [12–13].

Ситуація в польській історіографії набагато краща. Порівняно значний масив праць відноситься до першої групи: там ми зустрічаємо не тільки розвідки XIX століття [14–15] та сучасні статті [16–18], але й узагальнюючу працю Мечислава Ропика «Карл Качковський як лікар та громадянин» [19]. Друга група значно більш розмаїта. В ній ми знаходимо автобіографію самого мандрівника [20], словникові довідки [21–22], дослідження з історії польських мандрівок Європою [23–24], праці, що пов'язують діяльність Карла Качковського із перебуванням в Одесі [25, с. 50–51], в польській армії [26, с. 245–246], в Казахстані [27, с. 164–165], інші статті [28] та узагальнюючу працю Вітольда Лісовського «Генерал професор Карл Качковський» [29].

Кароль (в Росії – Карл Григорович) Качковський народився у лютому 1797 року у Варшаві. Середню освіту отримав у Кременецькому ліцеї, де потоваришував із Густавом Олізаром. У 1815–1821 рр. Карл Качковський навчався на медичному факультеті Віленського університету, де разом із Адамом Міцкевичем входив до товариства «філоматів», після закінчення навчання був приписаний до 1-го гренадерського піхотного полку. Від 1823 року, повернувшись до Кременця, К. Качковський читав публічні лекції з гігієни, захоплюючись в той же час ботанікою.

У 1825 році Карл Качковський приїхав до Одеси, де випадково зустрівся із Адамом Міцкевичем, а потім здійснив кількадечну подорож по Криму (14–25 вересня), під час якої побував у маєтку вже зазначеного Густава Олізара. Щоденник з подорожі К. Качковського [30], що вже перекладений російською мовою [7; 31], є для нас важливим джерелом.

У 1829 р. Карл Качковський перевівся до Варшавського університету на посаду професора терапії, також він очолював лікарську службу війська Царства Польського. З початком Листопадового повстання проти Російської імперії (1830–1831 рр.) Карл Качковський в чині генерала керував медичною службою повстанської армії, був нагороджений найвищим польським орденом «*Virtuti Militari*». Після поразки повстання він був змушений залишити Варшаву.

Відтоді розпочалися безперервні переїзди. З 1832 р. по 1835 р. Карл Качковський мешкав у Львові, наступні чотири роки – у Володимирі-Волинському та Любліні, з 1839 року – у власному маєтку Пулінах. В 1842 р. він оселився в Бердичеві, звідки у 1854 р. переїхав до Житомира. В усіх цих містах К. Качковський займався лікарською практикою, а в 1858 році в Житомирі завдяки його старанням виникли Товариство лікарів та Товариство добротності, також він став засновником першої в місті друкарні та відкритої книгарні при ній.

У 1860 році Карл Качковський переїхав до Одеси, де наступного року його зустріла звістка про початок Січневого повстання (1861–1864 рр.). Спеціальним розпорядженням уряду у 1863 році К. Качковський був засланий до містечка Валуйки Воронезької губернії, де провів ще понад два роки. Повернувшись із заслання, Карл Качковський мешкав у Херсоні, де помер 16 листопада 1867 року.

Хоча вітчизняна історіографія не надто багата на відомості щодо життя та діяльності Карла Качковського, існує надія, що ґрунтовне дослідження біографії цього незвичайного мандрівника, як і академічне видання перекладу його щоденника побуту в Криму, що «безсумнівно заслуговує на увагу» [32, с. 56] – справа найближчого майбутнього.

Література:

1. Непомнящий А.А. Историчне кримиознавство (кінець XVIII – початок XX століття): Біобібліографічне дослідження / А.А. Непомнящий. – Сімферополь: Бізнес-інформ, 2003. – 465 с., іл.
2. Змеев Л.Ф. Русские врачи-писатели / Л.Ф. Змеев. – СПб., 1886. – Вып. 1: До 1863 г. – 194 с.
3. Качковский Карл Григорьевич / [Автор не встановлений] // Русский биографический словарь : В 25 т. ; А.А. Половцов. – СПб., 1898. – Т. 8 : «Ибак – Ключарев». – С. 581–582.
4. Томашевский Б.В. Пушкин: исследования и материалы: В 3 т. / Б.В. Томашевский, М.П. Алексеев, В.Э. Вацуро. – М. : Изд-во АН СССР, 1956. – Т. 1. – 502 с.
5. Боровой С.Я. Мицкевич в Одессе / С.Я. Боровой // Декабристы-литераторы : В 2 кн. / Ред. : В.В. Виноградов (гл. ред.), И.С. Зильберштейн, С.А. Макашин, М.Б. Храпченко. – М. : Изд-во АН СССР, 1956. – Кн. 1. – 670 с.
6. Сапаргалиев Г. Общественно-политическая деятельность ссыльных поляков в дореволюционном Казахстане / Г. Сапаргалиев, В.А. Дьяков. – М. ; Алма-Ата : Наука, 1971. – 252 с.

ДО БІОГРАФІЇ ПОЛЬСЬКОГО МАНДРІВНИКА КАРЛА КАЧКОВСЬКОГО

7. Качковский К. Путешествие в Крым / К. Качковский ; пер. с польск., предисл., прим. В. Навроцкого, И. Неяченко // Крымский альбом: историко-краеведческий и литературно-художественный альманах, 1998. – Феодосия : Коктебель, 1998. – С. 90–111.
8. Навроцкий В. Польские аргонавты шествуют по Крыму / В. Навроцкий // Пилигримы Крыма–97 (Путешествия по Крыму, путешественники о Крыме): Международная научная конференция: Материалы. – Симферополь : Крымский архив, 1998. – 68 с.
9. Навроцкий В. Дневник польского врача: Год 1825-й / В. Навроцкий, И. Неяченко // Крымский альбом: историко-краеведческий и литературно-художественный альманах, 1998. – Феодосия : Коктебель, 1998. – С. 88–89.
10. Навроцкий В. Казачья вежа XVII века в горах Южнобережья / В. Навроцкий // Зеркало недели. – 2002. – № 31(406). – 17 августа. – С. 12–14.
11. Навроцкий В. Поляки в Крыму два століття тому / В. Навроцкий // Кримська світлиця. – 2003. – 5 дек. – С. 3.
12. Яшин М. «Итак, я жил тогда в Одессе...» / М. Яшин // Утаенная любовь Пушкина : Сб. статей / Ред. Д.М. Климова. – СПб. : Академический проект, 1997. – С. 407–462.
13. Кизилев М. Караимская община г. Гезлева (Евпатории) в XVIII – XIX вв. по свидетельствам очевидцев / М. Кизилев // Тирош: Труды по иудаике. – М., 2001. – Т. 5, вып. 5 : Сборник статей / Ред. Л. Коган, Я. Лобков. – 332 с.
14. Kościński S.L. Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich życiorysów lekarzy polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej / S.L. Kościński. – Warszawa, 1883. – 682 s.
15. Majkowski J. Karol Kaczkowski / J. Majkowski // Medycyna. – 1896. – № 5. – S. 119–120.
16. Demel M. Promocja zdrowia – polskie drogi: Szkoła wileńsko-krzemieniecka / M. Demel // Gazeta lekarska. – 1998. – № 12. – S. 24–39.
17. Durkalec J. Lekarze-pisarze w literaturze Polskiej / J. Durkalec, J. Hasik // Nowiny Literackie. – 2000. – № 8. – S. 170–183.
18. Ulanowski Z. Aktualne problemy zabezpieczenia medycznego sił zbrojnych / Z. Ulanowski // Skalpel: Biuletyn wojskowej izby lekarskiej. – 2008. – № 1. – S. 16–17.
19. Ropak M. Karol Kaczkowski jako lekarz i obywatel kraju / M. Ropak. – Warszawa : Ateneum, 1938. – 114 s.
20. Kaczkowski K. Wspomnienia z przeszłości: Z papierów pozostałych po śp. Karolu Kaczkowskim, generał-sztabs-lekarzu wojsk polskich. III.: W Wilnie od roku 1815 do 1821 / K. Kaczkowski // Ojczyzna. – 1875. – № 36. – S. 3–74.
21. Zakrzewski T. Kaczkowski Karol Maciej / T. Zakrzewski // Polski słownik biograficzny. – Kraków : Wydaw. Inst. hist. PAN im. Tadeusza Manteuffla, 1964. – T. 11. – S. 375–377.
22. Seyda B. Słownik encyklopedyczny lekarzy-pisarzy w literaturze światowej / B. Seyda. – Szczecin : Albatros, 1999. – 110 s.
23. Zieliński A. Polskie podróże po Śląsku w XVIII i XIX wieku (do 1863 r.) / A. Zieliński. – Wrocław : Ossolineum, 1974. – 356 s.
24. Trojan M. Ludy i kultury Europy w relacjach Polaków / M. Trojan. – Wrocław : Ossolineum, 1995. – 238 s.
25. Fiszman S. Z problematyki pobytu Mickiewicza w Rosji / S. Fiszman. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1956. – 90 s.
26. Kozłowski E. Historia ore?za polskiego (1795–1939?) / E. Kozłowski, M. Wrzosek. – Warszawa : Wiedza powszechna, 1983. – 777 s.
27. Ciesielski S. Polacy w Kazachstanie / S. Ciesielski, A. Kuczyński. – Wrocław : Ossolineum, 1996. – 643 s.
28. Hirsztoft P.A. Karol Kaczkowski / P.A. Hirsztoft // Tygodnik illustrowany. – 1868. – № 16. – S. 113–118.
29. Lisowski W. Generał profesor Karol Kaczkowski (1797-1867) / W. Lisowski. – Warszawa : Wydaw. Ministerstwa Obrony Narodowej, 1986. – 73 s.
30. Kaczkowski K. Dziennik podróży do Krymu odbytej w r. 1825: W 4 t. / K. Kaczkowski. – Warszawa, 1829. – T. 4. – 154 s.
31. Качковский К. Дневник путешествия в Крым, совершенного в 1825 г., дня 19, дня 20 / К. Качковский ; пер. Г. Путьниной // Алушта в литературе и живописи / Сост. Г. Путьнина. – Алушта, 2007. – С. 47–49.
32. Непомнящий А.А. Записки путешественников и путеводители в развитии исторического краеведения Крыма (последняя треть XVIII – начало XX века) / Непомнящий А.А. ; Ин-т украинской археологии и источниковедения им. М.С. Грушевского НАН Украины. – Киев, 1999. – 212 с. – (Научно-справочные издания по истории Украины; Вып. 46).